

Як показує проведене дослідження, для ефективного розвитку і функціонування багатопартійної системи необхідно принаймні три невідмінні умови. По-перше, наявність компактною групи порівняно стійких і впливових політичних партій-лідерів, які становлять кістяк системи й постійно взаємодіють між собою та державними структурами з приводу здійснення влади. По-друге, наявність вироблених в ході цієї взаємодії писаних і неписаних юридичних та заснованих на традиції правил політичної діяльності, що дають кожній з партій змогу представляти і захищати конкретні суспільні інтереси і водночас забезпечувати політичну й соціально-економічну стабільність усього суспільства. І, по-третє, наявність певної політичної основи толерантної міжпартійної взаємодії на базі принципового консенсусу щодо фундаментальних суспільних цінностей, перш за все, таких, які стосуються форм власності, державного пристрою, типу політичної влади, прав людини тощо. Саме це становить першочергові завдання розвитку та становлення сучасних українських партій.

Література

1. Політичні партії України : в 3 т. / уклад. Ю. Шайгородський. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2005. – Т. 1. – 876 с.; Т. 2. – 900 с.; Т. 3. – 872 с.
2. Короткий Оксфордський політичний словник : пер. з англ. / [за ред. І. Макліна, А. Макмілана]. – К. : Основи, 2005. – 789 с.
3. Політичні партії як суб'єкт формування політико-управлінської еліти в умовах політичної модернізації : навч. посіб. / Національна академія державного управління при Президенті України, Українське товариство сприяння соціальним інноваціям. – К. : Парламентське вид-во, 2008. – 416 с.
4. Берк Э. Размышления о революции во Франции и заседаниях некоторых обществ в Лондоне, относящихся к этому событию / Э. Берк. – М. : Наука, 1993. – 320 с.
5. Тихомиров С.И. Политический процесс: теория и практика / С.И. Тихомиров. – Севастополь : Изд-во СевНТУ, 2002. – 224 с.
6. Моль Р. Энциклопедия государственных наук / Р. Моль. – СПб. ; М. : Изд-во М.О. Вольфа, 1868. – 232 с.
7. Политические партии и общественные движения: история и современность : материалы науч. конф. памяти профессора А.П. Зиновьева, 14 октября 2005 г. / [отв. ред. Г.Р. Латфуллин]. – М. : Гос. ун-т упр., 2006. – 175 с.
8. James J. American Political Parties in Transition / J. James. – N.Y., 1994. – 168 p.
9. Примуш М.В. Демократія і політичні партії Центральної та Східної Європи / М.В. Примуш. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – 176 с.
10. Ребкало В.А. Політичні інститути в процесі реформування системи влади / В.А. Ребкало, Л.Є. Шкляр. – К. : Вид-во НАДУ ; Міленіум, 2003. – 172 с.
11. Laakso M. Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe / M. Laakso, R. Taagepera // Comparative Political Studies. – 1979. – Vol. 12. – № 3. – P. 3–27.
12. Еллинек Г. Общее учение о государстве / Г. Еллинек. – 2-е изд. – СПб. : Изд-во Н.К. Мартынова, 1908. – 599 с.
13. Матвеев Р. Аналитическая политология / Р. Матвеев. – Саратов, 2002. – 288 с.
14. Дюверже М. Политические партии : пер. с франц. / М. Дюверже. – М. : Академический Проект, 2002. – 538 с.
15. Лукьянов Д.В. Гражданское общество и политические партии / Д.В. Лукьянов // Вісник Харків. ун-ту. Серія: Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених м. Харкова. – Х., 2001. – Ч. 1. – С. 5–7.
16. Політологія : довідник / М.І. Обушний, А.А. Коваленко, О.І. Ткач ; [за ред. М.І. Обушного]. – К. : Довіра, 2004. – 599 с.

УДК 37.014.552

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Козарь Т.П.

кандидат наук з державного управління, доцент
Класичний приватний університет

Annotation

World experience of effective educational processes regulation is analyzed in the article.

Main tendencies of state policy strategy on educational services market are described. It is emphasized that decentralization of higher

education is a necessary condition of the reforms successful realization.

Анотація

У статті проаналізовано світовий досвід ефективного регулювання освітніх процесів, розглянуто основні стратегії державної політики на ринку освітніх послуг, акцентовано увагу, що децентралізація вищої освіти є необхідною умовою успішної реалізації реформ.

Ключові слова

Вища освіта, децентралізація, державна політика, трансформації освіти, глобалізація.

I. Вступ

В умовах здійснення соціально-політичних, економічних і моральних перетворень у всіх сферах суспільного життя в Україні особливу роль відведено освітянській галузі, першооснові у формуванні головної продуктивної сили суспільства – людини.

Проблеми діяльності органів управління освітою розглянуті в працях Є.С. Березняка, І.С. Ладенка, А.В. Оболенського, К.Ф. Присяжнюка, В.Г. Стіуса, П.В. Худомінського. Питання вдосконалення системи управління школою висвітлені в дослідженнях В.І. Бондаря, О.О. Орлова, Є.М. Павлютенкова, В.С. Пікельної, Т.С. Рабченюка, І.П. Раченка, М.С. Сунцова. Теоретико-методологічне обґрунтування методів управління відображено в працях В.М. Глушкова, Б.І. Гурней, А.І. Колосова, В.Д. Симоненка, П.І. Третякова, Н.С. Яковлева. Аспекти психології управління сучасною освітою України досліджували С.Д. Максименко, В.О. Мальяко, Л.М. Карамушка, Н.Л. Коломінський, В.В. Крижко. Характер і межі державної політики у сфері освіти є предметом особливого уваги сучасних дослідників, зокрема, вітчизняних учених Т. Фінікова, В. Шейка та ін.

Цінність державного управління освітою полягає в тому, що воно має моральну мету – забезпечити існування продуктивних демократичних, суспільно контрольованих механізмів постійної трансформації освіти в повній відповідності з напрямом розвитку суспільства, людської цивілізації, прийнятих стандартів і цінностей.

II. Постановка завдання

Мета статті – визначити основні засади досягнення ефективності державної політики та її оптимізації в регулюванні ринку освітніх послуг в Україні, виходячи із особливостей глобалізації та постіндустріального суспільства.

III. Результати

Адекватність вищої освіти варто оцінювати з погляду того, наскільки діяльність вищих навчальних закладів відповідає очікуванням суспільства.

Для цього необхідні етичні норми, політична неупередженість, критичний підхід і

водночас вищий рівень актуальності стосовно проблем суспільства, причому довгострокова орієнтація має ґрунтуватися на соціальних цілях і потребах. Завдання полягає в тому, щоб забезпечити доступ як до загальної, так і до фахової освіти, націленої на конкретну професійну діяльність.

Керування і фінансування у сфері вищої освіти вимагають розвитку відповідних потенціалів і стратегій планування й аналізу політики, що ґрунтуються на партнерських зв'язках і встановлюються між вищими навчальними закладами, державними органами планування та координації, для того, щоб забезпечити належним чином упорядковане керування й використання ресурсів з урахуванням критерію “витрати – ефективність” [1].

Кожна національна освітня система є тією чи іншою мірою змішаною, включаючи державний та приватний сектори. Фінансування вищої освіти вимагає залучення як державних, так і приватних засобів. Державне фінансування вищої освіти зберігає свою важливість. Диверсифікованість джерела фінансування є відображенням тієї підтримки, що суспільство надає вищій освіті, і має потребу в подальшому розширенні з метою забезпечення розвитку вищої освіти, підвищення її ефективності і підтримки на належному рівні її якості й адекватності. Державна підтримка вищої освіти, як і раніше, має найважливіше значення для забезпечення збалансованого вирішення освітніх і суспільних завдань [2; 3].

Витрати на вищу освіту спрямовані на підвищення якості сукупної робочої сили. Через цей вид витрат суспільство впливає, насамперед, на людину. Сприяючи розвитку людини – головної продуктивної сили суспільства – витрати у сфері підготовки спеціалістів безумовно дають економічний ефект, що досягається у кінцевому підсумку завдяки зростанню продуктивності суспільної праці. У цьому плані існує стійкий двосторонній зв'язок між розвитком вищої освіти, що підвищує якість сукупної робочої сили, і суспільним виробництвом. Витрати на вищу освіту є частиною витрат на розширене відтворення сукупної робочої сили, оскільки в умовах сучасного виробництва створення матеріального продукту неможливо без участі у виробничому процесі інженерно-технічних, управлінських та інших кадрів.

Сучасні постіндустріальні економічні системи не можуть функціонувати і розвиватися без інноваційно-інтелектуального ресурсу. Інституцією, що забезпечує економіку цим необхідним та стратегічним ресурсом, є освітній комплекс суспільства. Теоретик “нового індустріального суспільства” Дж. Гелбрейт наголошує, що “індустріальна система,

Держава та регіони

в межах якої навчені та освічені кадри перетворились у вирішальний фактор виробництва, потребує високорозвинутої системи освіти” [4].

Провідні західні та вітчизняні вчені однозначно схилиються до думки, що одним із визначальних способів подолання кризи є обмеження втручання держави у вищу освіту та її децентралізація. Проблема взаємовідносин держави і вищої освіти та децентралізації й автономізації освітнього комплексу в західній науковій літературі розроблена доволі вичерпно і ґрунтовно, але, на думку ряду вітчизняних учених [5], західні дослідження розглядають процеси і тенденції у вищій школі переважно ізольовано від глобальних процесів розвитку і трансформації людської цивілізації. Якщо сьогодні глобальними процесами і тенденціями суспільного життя є його децентралізація, автономізація, регіоналізація та фрагментація, то, природно, що відповідні процеси стосуються й освітніх систем. Таким чином, процес децентралізації вищої освіти є частиною загального процесу децентралізації суспільного життя загалом, і обидва вказані процеси мають закономірний, об’єктивний, конструктивний і демократичний характер, що врешті-решт спонукає вирішувати функціональні проблеми освітнього комплексу в межах системного підходу, тобто розглядати освіту як опосередковувальну підсистему соціально-економічної системи суспільства.

Західні дослідники проблем функціонування освітнього комплексу, звісно, не заперечують і не відкидають доцільності та необхідності втручання держави в регулювання освітніх процесів. Мета державного втручання у сферу освіти зазвичай узагальнюється ними до:

- забезпечення якості навчального процесу і позитивних кінцевих результатів;
- підвищення відповідальності вищих навчальних закладів за те, як вони витрачають державні кошти;
- гарантування підготовки людських ресурсів для забезпечення потреб економічного розвитку держави.

Відрізняються підходи науковців тільки до стратегії, рівня і методів державного втручання у справи вищої освіти. В західній науковій літературі, зазвичай, розглядаються дві принципово відмінні стратегії урядового регулювання діяльності вищої школи, які по-різному впливають на здатність вищих навчальних закладів реагувати на наявні проблеми суспільного життя – це “стратегія раціонального планування і контролю” та “стратегія саморегулювання”.

“Стратегія раціонального планування і контролю” бере початок з ідеї раціонального прийняття рішень, у ході якого прорахову-

ються всі альтернативи та наслідки. Це передбачає централізацію процесу прийняття рішень і доволі жорсткий контроль за вибором заданої політики та її втіленням у життя. Стратегія урядового регулювання закладена в моделі державного контролю системи вищої освіти. Модель державного контролю традиційно використовується в континентальній Європі, де заклади вищої освіти були створені і фінансуються майже винятково державою. Зокрема, французька система вищої освіти характеризується централізованим контролем, здійснюваним Міністерством освіти. Міністерство освіти Франції регулює політику допуску молоді до вищих шкіл, навчальні програми, систему іспитів, призначення та заробітну плату професорсько-викладацького складу тощо. Мета такого детального державного регулювання – стандартизувати рівень знань і вмінь випускників, що фіксується відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем. У континентальній моделі державний контроль поєднується із місцевими управлінськими структурами закладів освіти. Держава контролює призначення завідувачів кафедр і використовує систему вищої освіти для таких цілей:

- підготовка кадрів для державної системи управління;
- забезпечення ринку праці професійною робочою силою;
- дотримання законності за допомогою детального контролю.

Наступна, “стратегія саморегулювання”, виходить із двох принципів:

- знання про об’єкт регулювання є надзвичайно невизначеними і мінливими;
- фрагментація складних процесів прийняття рішень – благо для досягнення більшої гнучкості та інноваційності.

“Стратегія саморегулювання” надає перевагу саморегуляційним можливостям і складним взаємовідносинам між децентралізованими суб’єктами прийняття рішень. Ця стратегія відповідає моделі державного нагляду за вищою освітою. Вона походить із традиційної британської та американської систем вищої освіти (традиційні британські університети є привілейованими корпораціями, які поєднують вплив викладацьких гільдій із впливом піклувальників та адміністрацій). Університети відповідають за власний менеджмент і вирішують питання допуску і прийому студентів, навчальних програм, найму персоналу вищих навчальних закладів, заробітної плати тощо. “Стратегія саморегулювання” передбачає державне фінансування закладів вищої освіти, однак розподіл бюджету перебуває в руках професорів із Комітету університетських грантів. У США вищі навчальні заклади, як і британські, теж функціонують як привілейовані корпорації, однак вплив піклувальних орга-

нів і адміністраторів є значнішим. Уряд держави не надто впливовий на федеральному рівні. Нагляд за вищими навчальними закладами на державному рівні обмежується механізмами контролю якості, податкування, регулювання права присвоювати ступені, а також підтверджувати їх академічну якість та відповідність [5].

Переважає більшість західних учених віддає перевагу моделі державного нагляду за вищою освітою, оскільки вона краще відповідає фундаментальним рисам вищих навчальних закладів та умовам, які необхідні для успішних інновацій у цій галузі. Переваги цієї моделі полягають у наявності професійної автономії і влади академічних експертів, які займаються продукуванням, збереженням, передачею, поширенням і застосуванням знань. Організаційна фрагментація, на думку фахівців, призводить до відмінностей між інститутами й зумовлює адаптивність, здатність пристосування вищих навчальних закладів до вимог часу.

Західні науковці поділяють децентралізацію вищої освіти на два типи: політичну та адміністративну. Політична, або як її ще називають – демократична, децентралізація передбачає передачу права вирішувати щодо освіти громадянам або їх представникам на нижчих рівнях управління. Адміністративна (бюрократична) децентралізація – це управлінська стратегія, яка полягає в тому, що влада залишається у чиновників найвищого рангу, а відповідальність і влада щодо планування, менеджменту, фінансування та іншої діяльності передається на нижчі рівні уряду або напівавтономним владиним інституціям [5, с. 122].

IV. Висновки

За висновками західних експертів проблем вищої школи і педагогів, децентралізація вищої освіти є необхідною передумовою успішної реалізації реформ і здійснюється в таких напрямках і формах:

1) децентрація урядової влади, що супроводжується переміщенням керівних освітянських органів та їх співробітників із центральних офісів до регіональних і локальних. Децентралізація передбачає передачу тільки управлінської відповідальності, а контрольні функції належать центральному міністерству;

2) делегування влади – передача не тільки управлінських, а й контрольних функцій іншим організаціям, зазвичай, нижчого ієрархічного рівня або напівавтономним установам;

3) передача повної відповідальності за всі сфери діяльності, включно з фінансовою, місцевим освітянським організаціям і установам. Передача влади, на відміну від двох попередніх форм, потребує широкої підтримки з боку багатьох зацікавлених політичних сил;

4) приватизація – передача вищих навчальних закладів окремим особам або корпораціям.

Література

1. Coombs P.H. Qu'est-ce que la Planification de L'education? / P.H. Coombs. – Paris : UNESCO. IPE, 1970. – P. 70.
2. Казанова М.І. Модель фінансового забезпечення соціальної сфери / М.І. Казанова // Фінанси України. – 1998. – № 6. – С. 83–88.
3. Добровольська Л. Деякі аспекти державного фінансування вищої освіти / Л. Добровольська // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 50–54.
4. Кремень В.Г. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду) / В.Г. Кремень, Д.В. Табачник, В.М. Ткаченко. – К. : ARC-UKRAINE, 1996. – 793 с.
5. Фініков Т. Сучасна вища освіта: світові тенденції та Україна / Т. Фініков. – К. : Таксон, 2002. – 176 с.

УДК 94(477)

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Кривчик Г.Г.

доктор історичних наук, професор
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Семенченко О.Г.

провідний спеціаліст управління професійно-технічної, вищої освіти та науки Головного управління освіти і науки
Дніпропетровської облдержадміністрації